

POSTANOWIENIE

6 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 maja 2024 r. w Warszawie
zażalenia P. R.

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z 17 listopada 2023 r., I AGa 14/23 (I WSC 72/23),

w sprawie z powództwa P. R.

przeciwko W. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o zapłatę,

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 17 listopada 2023 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie odrzucił skargę kasacyjną powoda jako nieopłaconą w terminie (art. 398⁶ § 2 k.p.c.).

Sąd Apelacyjny wskazał, że skarga kasacyjna wniesiona 24 października 2023 r. przez profesjonalnego pełnomocnika, reprezentującego powoda, zawierała wniosek o zwolnienie skarżącego od opłaty od skargi kasacyjnej. Nie dołączono oświadczenia powoda o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, o którym stanowi art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (dalej jako u.k.s.c.), a jedynie powołano się na oświadczenie powoda, złożone w postępowaniu apelacyjnym. Wobec tego zarządzeniem

z 25 października 2023 r. nastąpił zwrot wniosku na podstawie art. 102 ust. 4 u.k.s.c. z uwagi na brak oświadczenia, o którym mowa w art. 102 ust. 2 u.k.s.c.

Jednocześnie z doręczeniem odpisu zarządzenia o zwrocie wniosku wezwano pełnomocnika powoda do uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej (doręczenie 27 października 2023 r.), jednakże opłata od skargi w wyznaczonym terminie (do 3 listopada 2023 r.) nie wpłynęła. Zamiast tego pełnomocnik uzupełnił zwrócony wniosek o zwolnienie od opłaty poprzez złożenie oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania.

Sąd Apelacyjny uznał, że złożone oświadczenie nie wywarło żadnych skutków prawnych związanych z wnioskiem o zwolnienie, bowiem na mocy obowiązującego od 1 lipca 2023 r. przepisu art. 105a u.k.s.c., ponowny wniosek o zwolnienie od tych samych kosztów, po jego zwrocie, jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności.

Powód zaskarżył powyższe postanowienie zażaleniem, zarzucając mu naruszenie art. 102 ust. 4 u.k.s.c. oraz art. 130^{1a} § 3 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie; wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia w całości poprzez jego uchylenie.

Na uzasadnienie podał, że w skardze kasacyjnej zawarty był wniosek o zwolnienie z kosztów sądowych, z powołaniem się na składane już oświadczenia majątkowe powoda. Jeżeli nawet brak nowego oświadczenia majątkowego powoda miałby stanowić brak formalny skargi kasacyjnej, Sąd drugiej instancji w oparciu o art. 102 ust. 4 u.k.s.c. powinien zwrócić wniosek, bez wzywania o uzupełnienie braków. Wówczas zastosowanie winien mieć art. 130^{1a} § 3 k.p.c., czyli brak formalny może być uzupełniony w ciągu tygodnia od dnia otrzymania zarządzenia o zwrocie. Dalej skarżący wskazał, że Sąd drugiej instancji zarządzeniem z 25 października 2023 r. zwrócił wniosek o zwolnienie z kosztów w postaci opłaty od skargi kasacyjnej. Zarządzenie to pełnomocnik powoda odebrał 27 października 2023 r. Pismem z 31 października 2023 r., nadanym 2 listopada 2023 r., brak formalny wniosku o zwolnienie z opłaty od skargi kasacyjnej został uzupełniony przez złożenie oświadczenia majątkowego powoda. Skutecznie został więc wdrożony środek sanacyjny, przewidziany w art. 130^{1a} § 3 k.p.c., a zatem Sąd

drugiej instancji winien był rozpoznać wniosek o zwolnienie powoda z opłaty od skargi kasacyjnej. Odrzucenie skargi kasacyjnej było zatem nieuprawnione, gdyż skarżący nie składał ponownego wniosku o zwolnienie z kosztów sądowych, a jedynie uzupełnił braki formalne pierwotnego wniosku poprzez przedłożenie oświadczenia majątkowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługiwało na uwzględnienie.

Pełnomocnik powoda we wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej, zawartym z skardze kasacyjnej z 24 października 2023 r., odwołał się do oświadczenia, złożonego w postępowaniu apelacyjnym i jego uzupełnienia w piśmie z 9 marca 2023 r. Uzupełniając braki formalne skargi kasacyjnej 2 listopada 2023 r., uzupełnił brak formalny wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej, przedkładając wraz z pismem uzupełniającym oświadczenie o stanie majątkowym, opatrzone datą 30 października 2023 r. (k.313-318).

Kwestie dotyczące oświadczenia o stanie majątkowym, o którym stanowi art. 102 ust. 2 u.k.s.c., nie budzą aktualnie wątpliwości w orzecznictwie. Powołany przepis stanowi, że do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie, obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów. Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru. Jeżeli oświadczenie nie zostało złożone albo nie zawiera wszystkich wymaganych danych, stosuje się art. 130 k.p.c. Przepis ustępu 4 stanowi natomiast, że wniosek o zwolnienie od kosztów strony reprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego złożony bez dołączenia oświadczenia, o którym mowa w ust. 2, przewodniczący zwraca bez wzywania o uzupełnienie braków formalnych wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

Złożenie przez stronę określonego w przytoczonym przepisie oświadczenia jest – jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 16 listopada 2012 r., III CZ 81/12 – zarówno wymaganiem formalnym wniosku o zwolnienie od kosztów, jak i konieczną przesłanką jego uwzględnienia. Jest też wskazanym przez

ustawodawcę środkiem dowodowym, za pomocą którego strona ma wykazać zasadność wniosku o zwolnienie od kosztów.

Oświadczenie to powinno zawierać wszystkie dane, wymagane według art. 102 ust. 2 oraz informacje, określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. z 2015r., poz.574 t.j. z dnia 2015.04.27).

Obowiązkiem pełnomocnika powoda w sprawie było zatem dołączenie do zawartego w skardze kasacyjnej wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie opłaty od tej skargi, oświadczenia złożonego osobiście przez powoda o jego stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, zawierającego aktualne dane, co najmniej na dzień złożenia skargi (24 października 2023 r.). Oświadczenia tego nie mogło zastąpić zamieszczone w uzasadnieniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zawartego w skardze kasacyjnej odwołanie się pełnomocnika procesowego do znajdujących się w aktach sprawy dokumentów, zwłaszcza oświadczenia powoda z grudnia 2022 roku, złożonego w związku z wnioskiem o zwolnienie od opłaty od apelacji i stwierdzenie pełnomocnika, że aktualne są dane, zawarte w tym oświadczeniu i jego uzupełnieniu z 9 marca 2023 r.

Oświadczenie to i jego uzupełnienie (k.195 i n., k.226) dotyczyło bowiem sytuacji sprzed kilku miesięcy, a więc nie stanowiło dowodu, że powód również w chwili złożenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, zawartego w skardze kasacyjnej, nie jest w stanie ich ponieść. Stwierdzenie pełnomocnika o aktualności stanu, wynikającego z oświadczenia powoda, złożonego w postępowaniu apelacyjnym i jego uzupełnienie, nie mogło być uznane za wystarczające ani miarodajne ze względu na wymóg ustawowy osobistego złożenia przez ubiegającego się o zwolnienie od kosztów sądowych stosownego oświadczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 października 2006 r., V CZ 65/06 i z 16 listopada 2012 r., III CZ 81/12).

W razie braku wymaganego oświadczenia strony ubiegającej się o zwolnienie od kosztów w zakresie dotyczącym opłaty od skargi kasacyjnej, o którym mowa w art. 102 ust. 2 u.k.s.c., zarządzenie Sądu z 25 października 2023 r. o zwrocie wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej na podstawie art. 102 ust. 2 i 4 u.k.s.c. (k.310), należało uznać za prawidłowe. Gdy bowiem pełnomocnik nie dołączył oświadczenia, zwrot wniosku następuje *a limine*, bez wzywania o uzupełnienie braków formalnych tego wniosku.

Problem w sprawie dotyczył jednak kwestii, czy „pierwotny” wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej (zawarty w tym środku zaskarżenia) – po jego zwrocie na wskazanej podstawie – mógł być następnie kwalifikowany, zgodnie ze stanowiskiem skarżącego, jako uzupełniony w trybie przewidzianym art. 130^{1a} § 3 k.p.c. W terminie tygodnia od doręczenia zarządzenia o zwrocie wniosku przedłożono bowiem pismo uzupełniające z oświadczeniem majątkowym z 30 października 2023 r., a zatem należało je poddać merytorycznej ocenie.

Alternatywnie można rozważać, czy stosownie do nowej regulacji, obowiązującej w dacie złożenia skargi (art. 105a u.k.s.c.), „pierwotny” wniosek zgłoszony w skardze kasacyjnej został prawomocnie zwrócony i wobec wystosowanego wezwania do uiszczenia opłaty, zakwalifikować pismo złożone w uzupełnieniu braku formalnego wniosku (według skarżącego) i oświadczenie jako ponowny wniosek o zwolnienie z tych samych kosztów, a w konsekwencji, jako niedopuszczalny, pozostawić w aktach bez żadnych dalszych czynności.

Przepis art. 105 u.k.s.c. stanowi bowiem, że „jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie zwrócony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma na podstawie art. 130 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego. Ponowny wniosek o zwolnienie od tych samych kosztów jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. Przepisy art. 107 ust. 2 i art. 112 ust. 4 stosuje się odpowiednio”. W konsekwencji, wobec braku uiszczenia opłaty w wyznaczonym terminie,

należałoby uznać, że skarga nie została opłacona w terminie, gdyż mimo wezwania nie zostały uzupełnione w wyznaczonym terminie braki fiskalne.

Sąd Najwyższy w składzie niniejszym opowiada się za pierwszym stanowiskiem.

Zgodnie z § 3 art. 130^{1a} k.p.c. „w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma strona może je wnieść ponownie. Jeżeli pismo to nie jest dotknięte brakami, wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia. Skutek ten nie następuje w przypadku kolejnego zwrotu pisma, chyba że zwrot nastąpił na skutek braków uprzednio niewskazanych”. Przy czym z § 1 tego artykułu wynika, że zwrot ten dotyczy pisma procesowego wniesionego m.in. przez adwokata z tego powodu, że nie może ono otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych i następuje bez wezwania do jego poprawienia lub uzupełnienia, a z § 2 - że w zarządzeniu o zwrocie wskazuje się braki, które stanowią podstawę zwrotu.

Zarządzenie o zwrocie wniosku skutecznie doręczone pełnomocnikowi powoda 27 października 2023 r. (k.312 akt) było niezaskarżalne, natomiast nie można uznać, że doszło do prawomocnego jego zwrotu.

Nie budzi wątpliwości Sądu Najwyższego, że w razie zwrotu wniosku na podstawie art. 102 ust. 4 u.k.s.c., po stronie Sądu powstaje obowiązek wezwania pełnomocnika do opłacenia pisma (zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 20 lipca 2012 r., II CZ 61/12, uchwałę Sądu Najwyższego z 27 marca 2014 r., III CZP 133/12). Jednakże wobec braku określenia w tej ustawie trybu postępowania w przedmiocie uzupełnienia braków fiskalnych pisma w przypadku zwrotu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych na wskazanej podstawie i braku regulacji szczególnej należy przyjąć, że – na mocy odesłania z art. 8 ust. 1 tej ustawy - do wszystkich nieuregulowanych ustawą o kosztach sądowych w sprawach cywilnych kwestii należy stosować przepisy kodeksu postępowania cywilnego, w tym też art. 130^{1a} § 3 k.p.c., co uszło uwagi Sądu Apelacyjnego (zob. uchwała SN z 27 marca 2014 r., III CZP 133/13).

Po otrzymaniu zarządzenia o zwrocie wraz z wezwaniem do uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej, załączono oświadczenie powoda o stanie rodzinnym,

majątku, dochodach i źródłach utrzymania, uzupełniono więc *de facto* brak formalny stanowiący podstawę zwrotu wniosku. Złożenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych po dokonaniu zwrotu wcześniejszego wniosku na podstawie art. 102 ust. 4 u.k.s.c. i w ciągu terminu do uiszczenia opłaty wyznaczonego w skierowanym do pełnomocnika wezwaniu, zaktualizowało obowiązek orzeczenia przez sąd o zasadności zgłoszonego wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (tak SN w postanowieniu z 20 lipca 2012 r., II CZ 61/12).

Mając na uwadze przedstawione rozważania, co najmniej przedwcześnie Sąd Apelacyjny odrzucił skargę kasacyjną jako nieopłaconą, przy zastosowaniu art. 105a u.k.s.c., co uzasadnia uchylenie zaskarżonego postanowienia na podstawie art. 394¹ § 1 i § 3 k.p.c.

[SOP]

[ms]